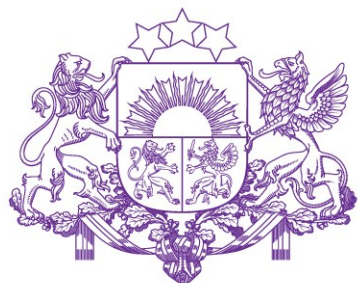

Seksuālā uzmākšanās jeb $N\bar{E} = N\bar{E}$

Seksuālā uzmākšanās un bērni

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Atvērtā lekcija. Tiesībsarga birojs. 2025

Anete Ilves, Diskriminācijas novēršanas nodaļas vadītāja
Laila Grāvere, Bērnu tiesību nodaļas vadītāja
Artūrs Miksons, ārsts - psihoterapeits

Satura rādītājs

1. Seksuālā uzmākšanās: likums un statistika

2. Seksuālā uzmākšanās un bērni: juridiskie aspekti

3. Seksuālā uzmākšanās un bērni: psiholoģiskie aspekti

1. Seksuālā uzmākšanās: likums un statistika

Kas ir seksuālā uzmākšanās?

- Nevēlama, verbāla, neverbāla vai fiziska seksuāla uzvedība
- Mērķis/sekas – cilvēka cieņas aizskaršana
- Vide – iebiedējoša, naidīga, pazemojoša, apkaunojoša vai uzbrūkoša

Seksuālā uzmākšanās – nevēlamība un veidi

Rīcības **nevēlamais** raksturs:

- Subjektīvs kritērijs
- Tikai persona, pret kuru ir vērsta rīcība, var izlemt, vai tā ir pieņemama/nevēlama
- Rīcība, kas sākotnēji tika uztverta kā pieņemama, var vēlāk kļūt par nevēlamu

Fizisks

- Jebkāda veida nevēlams fizisks kontakts – pieskārieni, apskāvienu, satveršana, skūpstīšana, kniebšana, masāža

Vārdisks

- Personas klātbūtnē – seksuāli aizskarošas piezīmes, seksualizēti joki, komentāri par ārieni vai privāto dzīvi, uzmācīgi aicinājumi uz tikšanos vai stāties dzimumattiecībās.
- Attālināti – seksuāli aizskaroša satura vēstules, e-pasti, īsziņas, balss ziņas

Nevārdisks

- Seksualizēti žesti, dzimumakta imitēšana, atkailināšanās, skaņas, sekas mīmika, erotisku vai pornogrāfisku attēlu demonstrēšana, kā arī nosūtīšana pa pastu, e-pastu vai ziņu apmaiņas lietotnēs.

Seksuālā uzmākšanās – konteksts un nolūks

Rīcībai vienmēr ir **seksuāls** konteksts:

Objektīvi konstatējams kritērijs. Nekonstatējot rīcības seksuālo raksturu, tā tik un tā ir “uzmākšanās” vai “vajāšana”.

Rīcības mērķis, nolūks un sekas:

Tā vienmēr būs vērsta uz personas cieņas aizskaršanu un pazemošanu. Šis elements kopsakarā ar citiem iepriekš minētajiem var palīdzēt nošķirt komplimentu izteikšanu no uzbāzīgām seksuāla rakstura piezīmēm, komentāriem vai jokiem.

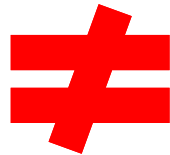
Seksuālā uzmākšanās – citi juridiskie aspekti

- Nevēlama rīcība – savs dzimums vai pretējais
- Ilgstoši vai vienreiz
- Rīcība var būt vērsta pret vairākām personām vienlaikus. Pietiek, ja tikai viena persona uzskata to par nevēlamu
- Nav svarīgi, vai rīcība ir pieņemama citiem, vai arī tā ir ierasta prakse konkrētā vidē

Vai flirts ir seksuālā uzmākšanās?

Seksuālā uzmākšanās ir:

- vienai pusei **nevēlama**

Flirts ir:

- abpusēju simpātiju izrādīšana/
lakstošanās/ koķetēšana

Svarīgi atcerēties!

- Darbība, kas pagātnē ir bijusi pieņemama, var kļūt nepieņemama nākotnē!
- **NĒ = NĒ!**

Aizsardzība Latvijas normatīvajā regulējumā

Seksuālā uzmākšanās

- Darba likums
- Patērētāju tiesību aizsardzības likums
- Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums
- Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā (spēkā kopš 10.12.2024)

Citas ar dzimumneaizskaramību saistītas darbības (izvarošana, seksuālā vardarbība) - Krimināllikums

Kā un kur aizstāvēt savas tiesības?

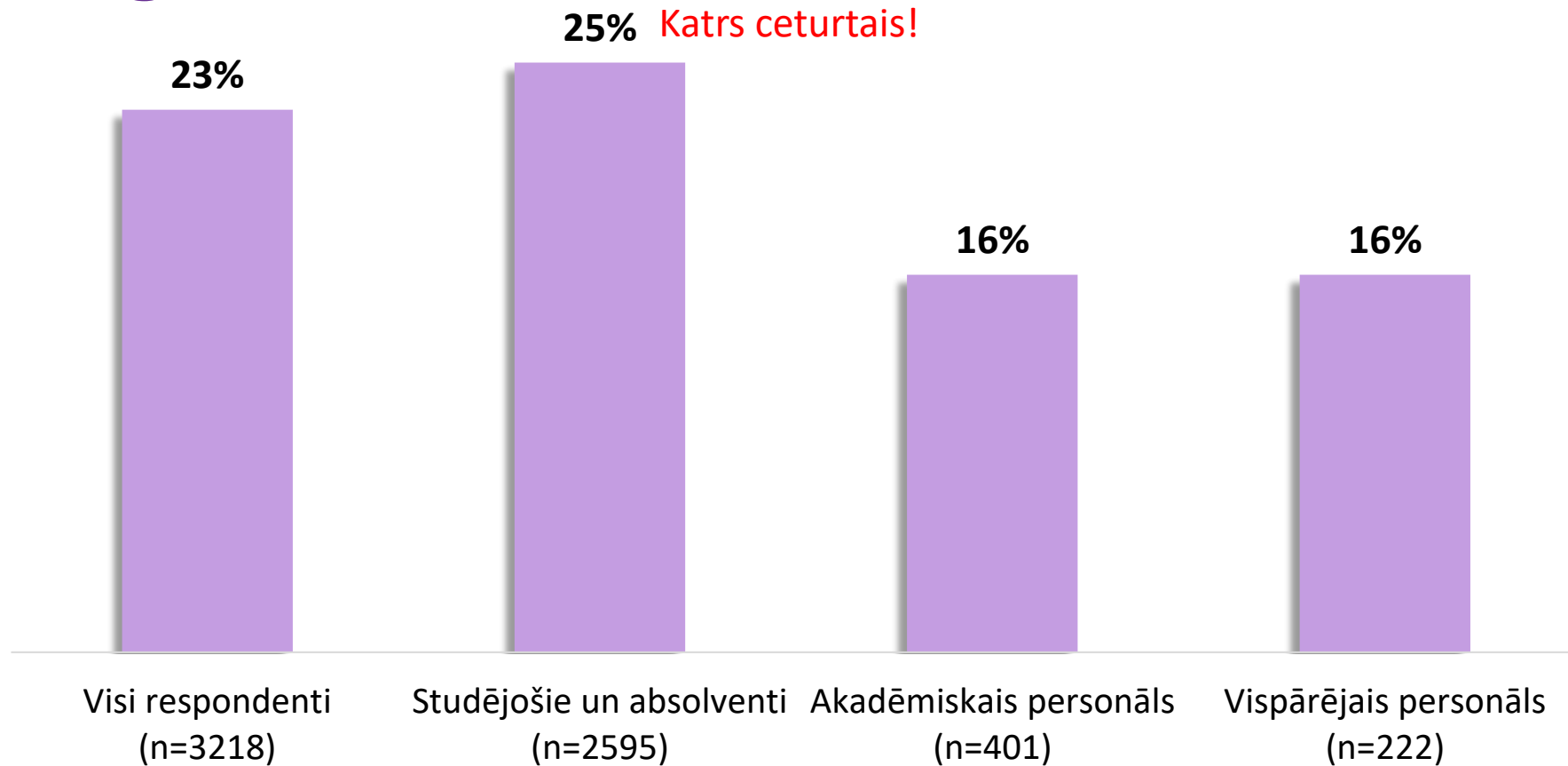
Kalendārs/ dienasgrāmata

- Kas notika?
- Kur notika?
- Kad notika?
- Kas bija pāridarītājs?
- Vai bija aculiecinieki (ja jā, kas)?
- Vai tuvumā bija kameras, kas varētu fiksēt notikušo?
- Saglabāt jebkāda veida saraksti, sms vai komunikāciju digitālajā vidē

Kur vērsties?

- Personāldaļa, tiešais vadītājs vai darba devējs – darba vieta
- Preču/ pakalpojuma sniedzējs – patērētāju tiesību joma
- Skolas vadība
- Tiesībsargs
- Valsts policija
- Psihologiskā palīdzība

Seksuālās uzmākšanās pieredze Latvijas augstskolās

Starptautiskā un Latvijas pieredze/statistika

	Starptautiskā pieredze	Latvijas pieredze
SU upuri	Sievietes, LGBTQ+, personas ar invaliditāti, gados jauni cilvēki (pirmo kursu studenti), studentu asociāciju biedri, sievietes augstos amatos, ārvalstu studenti	Sievietes, LGBTQ+, gados jauni cilvēki, ārvalstu studenti
Biežākie SU veidi	Nepiedienīgi verbāli komentāri, joki, žesti	Nepiedienīgi verbāli komentāri, joki, žesti
Savu tiesību aizstāvība	Bieži izvēlas neziņot; vairāk izvēlas neformālo aizstāvību (informē draugus un ģimeni)	Bieži izvēlas neziņot; vairāk izvēlas neformālo aizstāvību (informē draugus un ģimeni)
Atbalsta sistēma	Trūkst	Trūkst

Jautājumi un atbildes

2. Seksuālā uzmākšanās un bērni

Izglītības vide – droša vide visiem

- Izglītojamo **pienākumi**: ievērot pedagogu, izglītojamo un citu personu tiesības un intereses; nepieļaut emocionālu un fizisku vardarbību; būt pieklājīgam izglītības iestādē un ārpus tās (IL 54. panta 4., 5., 7. p.)
- Izglītojamo **tiesības**: uz dzīvībai un veselībai drošiem apstākļiem izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos (IL 55. panta 8. p.)
- Pedagoga **pienākumi**: ievērot izglītojamā tiesības; audzināt krietnus, godprātīgus, atbildīgus cilvēkus; ievērot pedagoga profesionālās ētikas normas; (IL 51. panta pirmās daļas 2¹, 3., 5. p.); ziņot par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu (BTAL 73. panta pirmā daļa)
- Pedagoga **tiesības**: uz taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem (DL 28. panta otrā daļa)

Bērni un seksuālā uzmākšanās (I)

- Lai izvērtētu, var izmantot tās pašas metodes, ko izmanto pieaugušajiem. Taču jaunieši bieži vien neizprot savas rīcības sekas un rīkojas negatīvu piemēru iespaidā, nereti pārmērīgu un nekontrolētu tehnoloģiju lietošanas dēļ. Lai gan šādas pusaudžu darbības nedrīkst atstāt bez ievērības, sodam par pastrādāto nebūtu jābūt līdzvērtīgam tam, ko piemēro pilngadīgiem.
- Vecums, ar kuru iestājas administratīvā atbildība, ir 14 gadi. Bērniem no 11 gadu vecuma (līdz 18 g. v.) par administratīvajiem pārkāpumiem piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus (piemēram, brīdinājums, pienākums atvainoties, var tikt noteikti uzvedības ierobežojumi u.c.).

Bērni un seksuālā uzmākšanās (II)

- Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus piemēro bērniem, lai veidotu un nostiprinātu sabiedrības interesēm atbilstošu vērtību orientāciju, kā arī bērna atturēšanos no pretlikumīgām darbībām un bērna ar sociālās uzvedības novirzēm reintegrāciju sabiedrībā.
- Konstatējot, ka bērns veic sabiedrības interesēm neatbilstošu rīcību – nevēlamas seksuāla rakstura darbības, kas aizskar cita cilvēka cieņu, - būtiski ir īstenot audzinoša rakstura pasākumus, lai pusaudzis var apzināties savas rīcības sekas un labot savu uzvedību.

Seksuālā uzmākšanās izglītības un sporta iestādēs

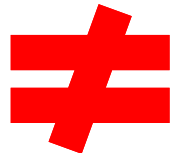
Svarīgi ir laicīgi atpazīt un novērst bērnu nevēlamu seksuāla rakstura uzvedību, kas var aizskar citu bērnu cieņu. Laicīgi veikti intervences pasākumi, kas korigē un izglīto bērnus par sabiedrībā nepieņemamu uzvedību, ir atslēga tam, lai sabiedrībā nākotnē aizvien mazāk būtu sastopama nevēlama seksuāla uzvedība.

Būtiski, lai arī iestādes iekšējās kārtības noteikumos ir atrunāti noteikumi un kārtība, kā rīkoties jebkuram skolas darbiniekam, ja skolēni izsaka aizskarošas, nepiedienīgas piezīmes pat vai it kā joku, ja tas nav vērsts pret kādu konkrētu bērnu. Šāda veida gadījumos skolas vadībai jāveic pārrunas ar bērnu un viņa vecākiem, lai tādas situācijas neatkārtotos.

Likumpārkāpumu nošķiršana

Seksuālā uzmākšanās

administratīvais pārkāpums

Seksuāla izmantošana

**noziedzīgs nodarījums pret
tikumību un dzimumneaizskaramību**
(Krimināllikuma 16. nodaļa)

Kas ir seksuālā izmantošana?

- Jebkādas seksuāla rakstura darbības ar bērnu nolūkā sniegt vai gūt seksuālu stimulāciju vai seksuālu apmierinājumu, vai citādu labumu
- Ar fizisku kontaktu vai bez fiziska kontakta ar bērna ķermeni
- Pakļaujot bērnu citu seksualitātei vai izmantojot informācijas vai komunikāciju tehnoloģijas
- To veic:
 - pieaugušais
 - cits bērns, kurš sava vecuma vai attīstības dēļ atrodas atbildības, uzticības vai spēka pozīcijās

(BTAL 1. panta 10. punkts)

Bērnu seksuāla izmantošana

Seksuālā vardarbība (KL 161. pants)

Pavešana netiklībā (KL 162. pants)

Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162.¹ pants)

Kriminālatbildība ir paredzēta par

Seksuāla rakstura darbībām **ar fizisku saskari** nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi vai izraisīt dzimuminstinktu bērnā

Seksuāla rakstura darbības **bez fiziskas saskares** nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi vai izraisīt dzimuminstinktu bērnā

Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās, **izmantojot informācijas vai komunikācijas tehnoloģijas vai citu saziņas veidu**

Jautājumi un atbildes II

Veidosim drošu vidi kopā!